

Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Humanistyczno- Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

Recenzja osiągnięcia naukowego
dr Magdaleny KAROLAK-MICHALSKIEJ
w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk społecznych
w dyscyplinie nauk o polityce

I. Sylwetka Habilitantki

Habilitantka ukończyła studia magisterskie na kierunku stosunki międzynarodowe, o specjalności międzynarodowe stosunki polityczne w 2007 r., na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Dyplomacji Wyższej Szkoły Studiów Międzynarodowych w Łodzi. Następnie rozpoczęła trzyletnie studia doktoranckie na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończyła je w 2011 r. udaną obroną rozprawy doktorskiej zatytułowanej: *Mniejszość rosyjska w systemie politycznym niepodległej Ukrainy*, napisanej pod kierownictwem prof. dr. hab. Tadeusza Bodio (recenzentami dysertacji byli: prof. dr hab. Andrzej Chodubski i dr hab. Andrzej Wierzbicki). Studia doktoranckie ukończyła z wyróżnieniem. W 2015 r. została absolwentką studiów podyplomowych w zakresie psychologii zarządzania na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego, natomiast w 2019 r. – ukończyła studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego i personalnego z elementami e-doradztwa na Wydziale Humanistycznym Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, co wskazuje na stały proces pozyskiwania nowych umiejętności i podnoszenie kwalifikacji personalnych.

W latach 2012-2022 Habilitantka była zatrudniona w trzech ośrodkach naukowych: Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego w Warszawie, Wyższej Szkole im. Króla Stefana Batorego w Piotrkowie Trybunalskim oraz w Społecznej Akademii Nauk w Łodzi (filia Warszawa) w Katedrze Stosunków Międzynarodowych/Zarządzania Wydziału Nauk o Zarządzaniu i Bezpieczeństwie na stanowisku adiunkta. Legitymuje się także dwoma międzynarodowymi certyfikatami: językowym uzyskanym w 2005 r. w Instytucie Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina w Moskwie oraz Public Policy Challenges of the 21st Century Uniwersytetu Wirginia uzyskanym w 2020 r.

Niewątpliwie Habilitantka ma znaczne doświadczenie dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę, bowiem uczestniczyła w opracowaniu dokumentacji studiów podyplomowych, programu oraz specjalności na studiach I i II stopnia (politologia), prowadzi również zajęcia na kierunkach: politologia, stosunki międzynarodowe, zarządzanie oraz bezpieczeństwo wewnętrzne. Pełniła również funkcję pełnomocnika dziekana ds. pomocy studentom na kierunku politologia, a ponadto koordynatora koła naukowego oraz współkoordynatora kierunku studiów kreowanie liderów życia publicznego (brak danych co do aktywności wyżej wymienionego kierunku). Była też kierownikiem studiów podyplomowych (doradztwo biznesowo-prawne dla menedżerów oraz zarządzanie w małych i średnich firmach). Należy jednak zauważyć, iż te funkcje znajdują się poza głównym nurtem pracy dydaktycznej i zainteresowań naukowych Habilitantki.

Oceniając sylwetkę Habilitantki, należy zwrócić uwagę na brak doświadczenia w obszarze współpracy zagranicznej z ośrodkami naukowymi, bowiem nie można uznać Jej pobytów poza granicami kraju (w tym kwerend w bibliotekach na Ukrainie i Rosji) za taką współpracę. Habilitantka wykazała jedynie, że przebywała w wymienionych krajach w ramach wyjazdów służbowych, nie podając konkretnych danych. Ponadto przedstawione przez dr Karolak-Michalską, w załączniku nr 3 pkt 11, informacje o stażach w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, dotyczą w istocie kwerend bibliotecznych. Podobnego charakteru uchybienia dotyczą wykazania działalności międzynarodowej w odniesieniu do zapisów znajdujących w zał. nr 3 *do wniosku o przeprowadzenie postępowania (...) Autoreferat....* Pkt. 3.2. *Doświadczenia międzynarodowe* oraz pkt. 14 do zał. nr 4 *Informacja o uczestnictwie w programach europejskich*. W obu działach dr Karolak-Michalska wykazała tożsame osiągnięcia. Czy uczestnictwo w tych trzech programach/projektach można uznać za doświadczenie międzynarodowe? Inną kwestią pozostaje fakt przedstawienia przez Habilitantkę projektów badawczych jako działalności międzynarodowej. W odniesieniu do podanych przez Habilitantkę *Informacji o uczestnictwie w programach europejskich...* nie wykazuje się dr Karolak-Michalska znaczącym dorobkiem w obszarze kierowania czy nawet współuczestnictwa w międzynarodowym lub krajowym grancie badawczym (cztery programy/projekty badawcze realizowane w latach 2010-2017 nie mają raczej statusu grantu – przynajmniej z danych zawartych w Autoreferacie oraz zał. nr 4 tak wynika).

Ten ograniczony raczej dorobek projektowy jest w pewnej mierze rekompensowany aktywną działalnością redaktorską oraz współpracą ze środowiskami ekonomiczno-gospodarczymi. Habilitantka jest redaktorem tematycznym czasopisma „Studia Wschodnioeuropejskie”, redaktorem naczelnym periodyku „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”

oraz recenzentem „Przeglądu Zachodniego”. W latach 2013-2015 w ramach działalności eksperckiej w Wyższej Szkole im. Bogdana Jońskiego realizowała szereg inicjatyw i ekspertyz dla środowiska gospodarczego. Kontynuowała przedmiotową działalność również w kolejnych latach w Społecznej Akademii Nauk. Wykazała wykonanie w latach 2017-2020 dziewięciu ekspertyz dla kontrahentów z Rosji, Ukrainy, Mołdawii oraz Białorusi. Zabrakło natomiast istotnych danych: komu i w jakim zakresie zostały wykonane ekspertyzy. Habilitantka zamieściła tylko tytuły rzeczonych ekspertyz. Nie załączono w dokumentacji ani jednej kopii takiego dokumentu.

Podsumowując, sylwetka Habilitantki wskazuje na Jej raczej skromny dorobek grantowy (nie aplikowała w latach 2017-2021 w żadnym projekcie grantowym np. NCN, NAWA etc.: nie uczestniczyła również w programie ERASMUS), natomiast posiada nieco większy dorobek dydaktyczny i organizacyjny (ten ostatni na stosunkowo dobrym poziomie). Wartością dodaną jest znaczna aktywność w obszarze działalności redakcyjnej oraz współpraca z otoczeniem społecznym i gospodarczym.

Niewątpliwie dr Karolak-Michalska ma pewien potencjał do dalszego rozwoju badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego. Przy czym, ten pierwszy najlepiej prezentuje się w obszarze znacznej aktywności publikacyjnej niż w formalnie kierowanych lub współrealizowanych projektach badawczych oraz współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi.

II. Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę wniosku o nadanie stopnia naukowego doktor habilitowanej

Wskazaniem osiągnięciem Habilitantki, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2b ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) jest monografia, pt.: „Etnopolityka w państwach Europy Wschodniej. Implikacje dla bezpieczeństwa”, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź-Warszawa 2021, s. 599; ISBN 978-83-64971-91-4.

Recenzenci wydawniczy:

Prof. dr hab. Józef Tymanowski (Uniwersytet Warszawski)

Prof. dr hab. Jerzy Będziński (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni)

Dr hab. Prof. UJ Regina Lenart-Gansiniec (Uniwersytet Jagielloński)

Praca składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu tabel i schematów (odpowiednio: 45; 1).

Habilitantka w swoim głównym osiągnięciu zaprezentowała obszerną problematykę związaną z etnopolityką i jej uwarunkowaniami w wybranych państwach Europy Wschodniej

(Białoruś, Ukraina, Republika Mołdawii) oraz jej wpływem na bezpieczeństwo wewnętrzne wyżej wymienionych państw i subregionu. Przedmiotowe studium ma charakter interdyscyplinarny, gdyż badania prowadzone przez Habilitantkę odwołują się do teorii i praktyki innych dyscyplin i subdyscyplin nauk społecznych (w tym głównie nauki o bezpieczeństwie i nauki o stosunkach międzynarodowych), jak również geografii (politycznej) i historii. Są one efektem kilkuletnich badań prowadzonych przez dr Karolak-Michalską. Należy przy tym zauważyć, iż problematyka związana z badaniami nad polityką etniczną oraz jej wpływem na bezpieczeństwo poszczególnych państw Europy Wschodniej posiada znaczną literaturę przedmiotu. Pewnym novum jest użycie doświadczeń teoretycznych w prowadzonych badaniach opartych na ideach i rozważaniach głównych przedstawicieli „szkoły kopenhaskiej”.

Teoria sekurytyzacji zakłada, że problemem dla bezpieczeństwa jest nie tylko obiektywne zagrożenie dla państwa, lecz również sytuacja, w której kwestią bezpieczeństwa staje się tzw. aktor sekurytyzujący, którym bardzo często jest państwo lub np. mniejszość narodowa lub grupa etniczna. Habilitantka stwierdza, iż istniejący lub mogący zaistnieć problem (np. brak stosowanych rozwiązań prawnych wobec mniejszości narodowych) stanowi wręcz egzystencjalne zagrożenie dla jakiegoś podmiotu (jednej lub więcej mniejszości narodowych lub etnicznych) i musi być natychmiast rozpatrzony, gdyż z założenia stanowi sytuację kryzysową. Proces sekurytyzacji, który stał się kluczowym elementem badań dr Karolak-Michalskiej nad etnopolityką Białorusi, Mołdawii oraz Ukrainy, jest niczym innym jak przeniesieniem danego problemu ze sfery polityki do sfery bezpieczeństwa. Z pewnością takie ujęcie przedmiotowego problemu badawczego jest nowym spojrzeniem zarówno na szeroko rozumianą etnopolitykę, jak i jej relacje z bezpieczeństwem państwa i bezpieczeństwem międzynarodowym. Stanowi też ciekawą perspektywę obranych przez Habilitantkę ram teoretycznych, zwłaszcza w odniesieniu do wspomnianej teorii sekurytyzacji. Powodzenie lub porażka procesu sekurytyzacji będą uzależnione od właściwej identyfikacji zagrożeń egzystencjalnych, określonej sytuacji (np. kryzysowej), a także od skutków naruszenia wcześniej przyjętych zasad oraz wpływu działań na relacje pomiędzy poszczególnymi jednostkami. Trzeba zaznaczyć, iż do warunków ułatwiających przyjęcie danego problemu z punktu widzenia sekurytyzacji przez grupy/ę docelowe/ą należą między innymi pozycja aktora sekurytyzującego oraz umiejętność wywierania wpływu na potencjalnych odbiorców. Zatem zagrożenie w tym przypadku nie musi być realne. Ważne, żeby było tak odbierane. Model ten został w znacznym stopniu zawarty w

teoretycznych rozważaniach Habilitantki oraz w podejmowanych próbach związania go z przedmiotem badań.

We wprowadzeniu podzielonym na kilka części Autorka prezentuje stan badań, metodologię oraz strukturę monografii. Pomimo niezwykle istotnego dla całości dzieła materiału, zauważam pewną niekonsekwencję i chaos w konstrukcji tej części pracy. Jednak przyjmując, iż jest to autorski pomysł Habilitantki, należy zwrócić uwagę, iż część ta stanowi syntetyczne wprowadzenie do problematyki zawartości pracy. Następnie Autorka przechodzi do wątku związanego z procesem badawczym, aby w kolejnym dokonać szczegółowego omówienia metodologii badań, tak jakby przedmiot badań, pytania badawcze główne i szczegółowe oraz hipotezy (lub tezy badawcze) nie były częścią metodologii badań. Inną kwestią pozostaje stosunkowo dziwny zabieg postawienia hipotezy zbyt ogólnikowej, a następnie pytań badawczych. Właściwe byłoby sformułowanie problemu badawczego mającego postać głównego pytania badawczego i kilku pomocniczych, a następnie hipotezy.

Wątpliwość też budzi zarówno umiejscowienie, jak i zawartość merytoryczna wyjaśnienia/omówienia regionu Europy Wschodniej, z uwzględnieniem kryterium geograficznego i politycznego. Zgodzić się należy z Habilitantką tylko w jednym, że subregion stanowiący przedmiot badań jest niezwykle istotnym punktem/obszarem mającym znaczenie geopolityczne. Dalsze wyjaśnienia przyporządkowujące Białoruś, Ukrainę i Mołdawię do Europy Wschodniej należy uznać za daleko idące i niekompletne. Argumentacja powołująca się na klasyfikację zaproponowaną przez Organizację Narodów Zjednoczonych jest co najmniej dyskusyjna (M. Karolak-Michalska, *Etnopolityka w państwach Europy Wschodniej. Implikacje dla bezpieczeństwa*, Łódź-Warszawa 2021, s. 10-11).

Przechodząc do metod badawczych, charakterystyki literatury przedmiotu oraz konstrukcji monografii trzeba stwierdzić, iż z punktu widzenia teorii dyscypliny, ta część wprowadzenia została dość poprawnie opracowana. Należy przy tym zadać pytanie, czy samo wymienienie paradygmatów oraz metod badawczych ma odniesienie do faktycznego wykorzystania tych narzędzi w procesie badawczym przeprowadzonym przez Habilitantkę? Ponadto wobec mnogości wymienionych metod zabrakło chociażby metody historycznej i syntezy, a przecież proces syntezy jest niezbędny do wnioskowania i oceniania badanych elementów w procesie badawczym. Ponadto Autorka stwierdza, że oprócz licznych metod wykorzystwała następujące techniki badawcze: obserwację uczestniczącą i wywiad. Prowadziła też badania ankietowe. Niestety, zarówno z analizy treści monografii, jak również wprowadzenia opisującego metodologiczną strukturę dzieła, nie wynika jasno w jakiej formie były prowadzone badania. Jedyne wyjaśnienia, które znajdujemy na stronach monografii, jak

i autoreferatu, odnoszą się do badania ankietowego (p. 7, s. 12; Autoreferat...; M. Karolak-Michalska, *Etnopolityka...*, s. 19-22; p. 24.). Jeśli pojawiają się pojedyncze dane w tekście, to brak jest informacji, do jakich źródeł się odnoszą. Przypomnieć wypada, że **Obserwacja uczestnicząca**, na którą powołuje się Habilitantka mniej więcej polega na „wejściu” naukowca w badane środowisko i obserwowaniu go od wewnątrz. Korzystając z tej techniki, zazwyczaj sporządza się notatki lub zapisuje się potrzebny materiał za pomocą filmu, nagrania audio lub zdjęć (pod warunkiem zachowania standardów i norm właściwych dla badań naukowych oraz przepisów prawa). Tymczasem trudno odnaleźć w pracy jakiegokolwiek ślady z materiałów pochodzących z tego typu badań. Ponadto badania ankietowe, które stanowią podstawę procesu badawczego zostały przeprowadzone na 566 osobach narodowości ukraińskiej, białoruskiej i mołdawskiej. Mam spore wątpliwości, co do reprezentatywności wyników badań, zwłaszcza, że jak podaje Habilitantka w przypisie 24 (M. Karolak-Michalska, *Etnopolityka...*, s. 20.) narodowość białoruską reprezentowało 102 respondentów, a mołdawską – 78 osób. Nie sądzę, aby te dane można było uznać za w pełni wiarygodne. Co najwyżej mogą one wskazywać na pewne tendencje, a nie materiał, na którym moglibyśmy budować rzetelną ocenę. Wątpliwości budzą też badania jakościowe wspomniane przez Habilitantkę. W tym przypadku brakuje podstawowych danych odnoszących się do ilości respondentów oraz zastosowanych narzędzi. Jedynym uzupełnieniem jest stwierdzenie, że techniką tej metody był wywiad. Być może część danych pochodzących z zastosowanych technik czy badań jakościowych została wykorzystana w narracji (np. tabela nr 45, M. Karolak-Michalska, *Etnopolityka...*, s. 479-480), lecz nie znajdujemy stosownej informacji o potencjalnych ich źródłach na kartach recenzowanego dzieła.

W zakresie błędów warsztatowych trzeba wymienić konstrukcje przypisów, które zawierają w przedmiotowych zapisach przypisu skróconego dodatkowo opis „dz. cyt.”, co jest zbędne. Po co dodawać ów skrót, jeśli mamy przypis skrócony? (np. p. 8, 10, 21, 33, 35, 40-41, 45-46, 173, 178, 186, 197, 208, 270, 336, 427, 839-834, 1284, 1285 et passim). Inną kwestią są odsyłacze do dzieł i artykułów bez podania konkretnej strony, co na tym etapie rozwoju naukowego nie powinno mieć miejsca. Nie wiadomo, czy przywołanie ma dotyczyć całego dzieła czy jego części (np. p. 170, 193, 219, 431, 670, przytoczona umowa wg Autorki, nie posiada stron, brak ich w przypisie wobec cytowanego aktu). Podobnie rzecz ma się z kolejnymi przypisami: 698, 865, 878, 1064, 1237, 1248, 1272, 1277 (zapis tych przypisów i innych dotyczy danych statystycznych pochodzących ze źródeł publikowanych), zatem niezbędne wydaje się, aby została podana konkretna strona, gdzie można znaleźć właściwe

wartości. Podawanie tylko i wyłącznie samego źródła może świadczyć o tym, iż Autorka nie analizowała go, lecz dokonała zapożyczenia z innych prac (1287, 1288 et passim).

Jeśli chodzi o mankamenty merytoryczne, to w opisie tzw. I wojny ukraińsko-rosyjskiej 2014 zabrakło niezwykle ważnych źródeł, które w mojej ocenie mają fundamentalne znaczenie dla problematyki dotyczącej udziału rosyjskiej mniejszości narodowej w agresji na Ukrainę, co bezsprzecznie wiąże się z badaną przez Autorkę problematyką powiązania etnopolityki z bezpieczeństwem. Habilitantka nie skorzystała z prac zamieszczonych w „Przeglądzie Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, m.in.: dr. Wojnowskiego, nie ma też licznych opracowań i artykułów dr. Marka Galeottiego czy dr. J. Darczewskiej. Wydaje się, że wydarzenia związane z zainicjowanym w 2014 roku przez Kreml konfliktem rosyjsko-ukraińskim są wręcz modelowym przykładem wykorzystania narzędzia, jakim jest mniejszość narodowa w dążeniach imperialnych państwa historycznego, w związku z brakiem skutecznej polityki etnicznej ze strony Ukrainy.

Należy natomiast odnieść się z uznaniem dla konsekwentnego dążenia Habilitantki do przedstawienia danych statystycznych i wynikających stąd implikacji dla badanych państw w obszarze bezpieczeństwa. W ten sposób jej ujęcie kwestii ukraińskiej, białoruskiej i mołdawskiej państwowości w okresie ostatnich prawie czterech dekad, w odniesieniu do realizacji głównych założeń polityki etnicznej, jest raczej zderzeniem tradycyjnej funkcji państwa niż perspektywą postmodernistyczną. Trzeba się zgodzić, że badane mniejszości w trzech przedmiotowych państwach w pewnym sensie mogą stanowić case study (studium przypadku). Czy rozwiązania i rekomendacje proponowane przez dr. M. Karolak-Michalską mogą być zastosowane dla pozostałych państw strefy poradzieckiej? Nie sądzę. Te wątki mogą co najwyżej być podstawą do dalszych badań.

Jak już wskazano powyżej, praca składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy zatytułowany *Zróżnicowanie demograficzne państw Europy Wschodniej* (s. 53-124), stanowi analizę struktury narodowościowej/demograficznej Białorusi, Ukrainy i Mołdawii (dlaczego Autorka porządkuje właśnie w takiej kolejności badane państwa?). Habilitantka dokonała charakterystyki narodowościowej i etnicznej poszczególnych państw na szerokim tle geograficznym, politycznym, historycznym, społecznym, gospodarczym oraz kulturowym, uwypuklając cechy wspólne i różnice państw subregionu, uwzględniając jednocześnie specyfikę obszaru Europy Wschodniej. Przy czym, jak już wcześniej nadmieniałem, rozwinięta geograficzna klasyfikacja przynależności do regionu Europy Wschodniej oraz podział pod względem geograficznym, politycznym oraz historycznym dokonany przez Autorkę budzi sporo wątpliwości. Habilitantka nie wzięła pod uwagę innych poglądów i ujęć niż dwa czy

trzy reprezentowane przez polskich, rosyjskich i ukraińskich autorów. Ponadto umiejscowienie krajów bałkańskich w regionie Europy Wschodniej trzeba uznać za brak elementarnej wiedzy geopolitycznej.

Przypomnieć wypada, że Europa Wschodnia, to wszystkie państwa (obszary) leżące na wschód od linii Curzona. W obiegu naukowym funkcjonuje również pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej (które obejmuje także Polskę), Europy Środkowej czy Europy Południowo-Wschodniej. Taki podział znajdujemy m.in. w pracach wybitnego historyka prof. Henryka Batowskiego czy jednego z wybitnych polskich geografów prof. Skrzypa czy dr. Lacha i wielu innych. Niepokój budzi też nadmierne stosowanie pojęcia: etnopolityka, zamiast polityka etniczna czy narodowościowa. Za niewłaściwe należy uznać definiowanie mniejszości rosyjskiej czy ukraińskiej jako grupy (lub mniejszości) etnicznej, a takie konstrukcje nierzadko występują w pracy Habilitantki. Z najprostszej definicji grupy/ lub mniejszości etnicznej proponowanej przez H. Chałupczaka i T. Browarkę wynika, że przez określenie „mniejszość etniczna” rozumie się: „wspólnotę obejmującą obywateli danego państwa powstałą w wyniku procesu historycznego, posiadającą poczucie swej odrębności, trwałe formy integracji na podstawie wspólnego pochodzenia, języka lub religii, ale nie mającą aspiracji ujmowanych w kategoriach państwa”. Z kolei mniejszość narodowa jest niejednoznacznie definiowana w literaturze przedmiotu. Można jednak wyróżnić kilka elementów wspólnych dla przedmiotowego pojęcia mniejszości narodowej. Jest to grupa, która znajduje się w liczebnej mniejszości wobec ogółu danej ludności, posiada też obywatelstwo państwa zamieszkania, natomiast odróżnia się od reszty obywateli cechami etnicznymi, językowymi, kulturowymi lub religijnymi. Ma również świadomość narodową, subiektywną wolę bycia mniejszością i podkreśla swą odrębność (vide: J. Byczkowski, *Mniejszości narodowe w Europie 1945-1974 (wybrane zagadnienia)*, Opole 1976; K. Kwaśniewski, *Socjologia mniejszości a definicja mniejszości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe”, 1992, t. 1, z. 1; J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe w Polsce w XX wieku*, Warszawa 1991).

Współcześnie często stosuje się oba pojęcia zamiennie. Wobec braku jasno sprecyzowanych definicji, jako synonim mniejszości narodowej – grupę etniczną, jednak w mojej ocenie nie jest to właściwe i poprawne podejście.

Z kolei rozdział 2 pt. *Tożsamość narodowa i etniczna* (s. 125-220) został poświęcony charakterystyce i wyjaśnieniu uwarunkowań tożsamościowych polityki etnicznej badanych państw, a także ich roli w budowie systemu bezpieczeństwa w obszarze subregionu. Habilitantka szczególną uwagę zwróciła na opisanie specyfiki tożsamości

narodowej/etnicznej społeczności białoruskiego, ukraińskiego, mołdawskiego w kontekście zmian, jakie nastąpiły po zakończeniu zimnej wojny i rozpadzie ZSRR. Scharakteryzowała procesy przeobrażeń o charakterze tożsamościowym wśród obywateli badanych państw, jednocześnie identyfikując różne typy tożsamości: ze względu na położenie geograficzne, język, wyznanie oraz stosunek do państwa macierzystego. Najbardziej wartościowe badania i wnioski z tego rozdziału odnoszą się do roli tożsamości i jej zmian w przypadku rosyjskiej mniejszości narodowej na Ukrainie i w Mołdawii/Naddniestrzu. Habilitantka słusznie oceniła, iż wyżej wymienione państwa mogą podlegać różnym modelom procesów sekurytyzujących, zwłaszcza, że aktor sekurytyzujący posiada wszelkie atrybuty, które umożliwiają dokonanie efektywnych zmian w środowisku bezpieczeństwa.

Trzeci rozdział - *Status prawno-polityczny mniejszości narodowych i etnicznych* (s. 221-294), stanowiący rozwinięcie poprzedniego, poświęcono przeanalizowaniu regulacji prawnych, które dotyczą mniejszości narodowych/etnicznych w kontekście szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego badanych państw. Przede wszystkim Habilitantka sprawnie zdefiniowała katalog praw przysługujących mniejszościom narodowym/etnicznym, a także przedstawiła aktualny stan (na rok 2020) poszanowania praw mniejszości narodowych i grup etnicznych na Białorusi, Ukrainie i w Mołdawii. Żałować należy, że w tym rozdziale nie znalazło się miejsce na porównanie w zakresie tej problematyki z innymi republikami postsowieckimi, np. Łotwą czy Estonią, w których występuje znacząca diaspora rosyjska.

Kolejny rozdział zatytułowany *Procesy etnopolityczne i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa* (s. 295-376) został poświęcony analizie procesów etnopolitycznych i ich wpływu na bezpieczeństwo państw subregionu. Punktem wyjścia do pogłębionej analizy była charakterystyka transformacji systemowej na Białorusi, Ukrainie i Mołdawii po rozpadzie Związku Sowieckiego i jej wpływu na politykę etniczną (należałoby jednak ująć to zagadnienie w szerszym kontekście, czyli narodowościowym). Analiza uwzględniała zjawisko polityzacji mniejszości narodowych i etnicznych, poprzez identyfikację jej skutków, w tym konfliktu etnicznego, będącego konsekwencją antagonizacji elit mniejszości narodowościowych oraz grup etnicznych, która według Autorki miała być kluczowym zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa. Ponadto Habilitantka w rozdziale dokonała charakterystyki sceny politycznej oraz organizacji mniejszości narodowych i grup etnicznych. Koncentrując uwagę, zwłaszcza na organizacjach etnicznych, uwypukliła specyfikę działalności aktorów sekurytyzujących (szczególnie władz państwowych i samorządowych), a także aktywność społeczno-polityczną mniejszości, wskazała również, że potencjał

mniejszości powinien być uwzględniony przez decydentów państwowych w kreowaniu polityki etnicznej i narodowościowej jako istotny czynnik zapewniającego bezpieczeństwo państwu.

W rozdziale piątym pt. *Mniejszości narodowe w stosunkach międzynarodowych* (s. 377-444) zostały scharakteryzowane relacje międzynarodowe pomiędzy badanymi państwami oraz ich sąsiadami w szerokim kontekście odnoszącym się do mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących poszczególne państwa. Ponadto Habilitantka przedstawiła stan relacji polsko-białoruskich, scharakteryzowała również stosunki mołdawsko-ukraińskie, mołdawsko-rosyjskie, relacje z Gagauzami i separatystami z Naddniestrza i innymi grupami etnicznymi. Z kolei w odniesieniu do Ukrainy przedstawiła skomplikowane relacje z mniejszością rosyjską oraz węgierską, nie zapominając o innych narodowościach i grupach etnicznych. Ogólna analiza związana z rolą mniejszości narodowych i etnicznych oraz ich wpływem na stosunki międzynarodowe została wzmocniona charakterystyką stosunków społeczno-kulturowych i gospodarczych. Wątek ten w moim odczuciu jest jednym z najciekawszych i zarazem kluczowych w kontekście całej recenzowanej pracy (oprócz rozdziału czwartego). Poprawnie ujęty konstrukcyjnie wydaje się spójny w logicznej narracji. Moje zastrzeżenia dotyczą natomiast wniosków i ocen, począwszy od charakterystyki relacji Białorusi w odniesieniu do mniejszości rosyjskiej i polskiej. Należy się zgodzić z Habilitantką, że mniejszość rosyjska nie odgrywa istotnej roli jako ewentualne zagrożenie dla państwowości białoruskiej ze względu na aktualny status relacji Mińsk-Moskwa. Ponadto na tym terytorium praktycznie nie dochodziło do sytuacji konfliktogennych w przedmiotowym obszarze. Również trudno mówić o jakimś szczególnym zagrożeniu ze strony mniejszości polskiej, natomiast faktem jest głęboki podział wśród Polaków na Białorusi, o czym Habilitantka wspomina dość ogólnikowo. Konflikt pomiędzy de facto dwoma związkami Polaków: Związkiem Polaków na Białorusi tzw. „legalnym – reżimowym” – wyłonionym przez władze białoruskie z Mieczysławem Łysym na czele i nieuznanym przez polskie władze a drugim - kierowanym przez Andżelikę Borys, Związkiem Polaków na Białorusi, „nielegalnym i nieuznanym przez władze Białorusi” (ale uznanym przez polskie władze) z pewnością nie wpływa korzystanie na aktywność Polaków na Białorusi. Ułatwia także reżimowi realizację szeregu działań zarówno w odniesieniu do polskiej diaspory, jak i wykorzystania przedmiotowego konfliktu w relacjach z Polską (vide: Z.J. Winnicki, *Polska mniejszość narodowa w Republice Białoruś na tle struktury i statusu prawnego mniejszości narodowych na Białorusi*, [w:] *Europa Wschodnia. Dekada transformacji. Białoruś*, red. B.J. Albin, W. Baluk, Wrocław 2004; T. Kruczkowski, *Uwarunkowania aktywności narodowej*

Związku Polaków na Białorusi, [w:] *Polska – Białoruś. Problemy sąsiedztwa*, red. H. Chałupczak, E. Michalik, Lublin 2005; H. Giebień, *Organizacje Polaków przed zjednoczeniem w strukturze Związku Polaków na Białorusi*, [w:] *Polska mniejszość narodowa na Białorusi 1988-2009. Ocena minionego dwudziestolecia*, red. Z.J. Winnicki, T. Gawin, Białystok 2009; K. Fedorowicz, *Polacy na Białorusi*, [w:] *Mniejszość polska na Białorusi, Litwie, Łotwie i Ukrainie: uwarunkowania, stan aktualny, perspektywy*, red. Tomasz Stępniewski, Lublin 2020 et passim). Sądzę, że należało temu problemowi poświęcić więcej miejsca (M. Karolak-Michalska, *Etnopolityka...*, s. 383-385), tym bardziej, że sytuacja Polaków i wspomnianego konfliktu została przedstawiona przez Autorkę do 2010 r., natomiast dekada 2010-2020 została podsumowana jednym zdaniem.

Z kolei relacje mołdawsko – rosyjskie na tle konfliktu o Naddniestrze zostały ujęte o wiele bardziej precyzyjnie. Trzeba się zgodzić z Habilitantką, iż aktywność Rosji w tym rejonie subregionu nosi cechy wysoce destabilizujące, tworząc szereg zagrożeń dla bezpieczeństwa Mołdawii oraz sąsiadów. Jednakże zapowiedzi polityków prorosyjskich i przedstawicieli parapaństwa, jakim jest Naddniestrze nie dowodzą, że Mołdawia może się stać kolejną rosyjską enklawą. Pomimo dość zmiennych wyborów mołdawskiego elektoratu i koniecznego balansowania elit politycznych Kiszyniowa, Mołdawia powoli zmierza ku zachodniemu modelowi demokracji i naciski Kremla na razie nie przynoszą skutecznych efektów. Oczywiście aktywność Kremla stanowi zagrożenia dla stabilnego rozwoju Mołdawii i regionu, jednak jest ona uwarunkowana przede wszystkim pozycją, jaką Moskwa osiągnie w konflikcie z Ukrainą. Należy zauważyć, iż Rosja była w stanie kilkakrotnie wygenerować napięcia w relacjach wewnętrznych Mołdawii, np. 2014 r., kiedy Kiszyniów podpisał umowę stowarzyszeniową z UE. Jednak jest to tylko gra polityczna wobec Mołdawii, ukierunkowana na zastraszenie mołdawskich elit politycznych, aby pamiętały, że „mateczka Rosja” nie jest aż tak odległym bytem. Ciekawy wniosek wypływa z narracji Habilitantki, która twierdzi, iż Rosja będzie grała tymi narzędziami sekurytyzującymi, jakimi są: Naddniestrze, stacjonujące na terytorium tego parapaństwa jednostki wojskowe Rosji oraz mniejszość etniczna Gagauzów. Warto jednak dodać, że ani z punktu widzenia wojskowego, ani politycznego Moskwa nie jest w stanie zagrozić bezpieczeństwu regionu. Sami Gagauzi również co najwyżej będą skłonni wymusić kolejne ustępstwa ze strony rządu centralnego, a z pewnością nie staną się rzeczywistą V kolumną Kremla. Przy czym, nie wyklucza to możliwości podjęcia prób destabilizacji Mołdawii w określonych warunkach geopolitycznych.

Bardziej skomplikowana sytuacja dotyczy mniejszości rosyjskiej na Ukrainie. Niewątpliwie licząca 9 mln mniejszość rosyjska zamieszkująca przede wszystkim wschodnią i południowoschodnią część państwa stanowi znaczny problem dla Kijowa, lecz konflikt zaistniały w 2014 r. był skutkiem nie tylko agresji Moskwy, ale także wielu zaniedbań i słabości demokracji ukraińskiej. Rosja perfekcyjnie wykorzystwała nieudolność elit politycznych Ukrainy oraz kunktatorskie zachowanie Zachodu, częściowo realizując swoje cele wojskowe oraz polityczne. Kreml zastosował znane od kilkuset lat narzędzie w postaci obrońcy narodu rosyjskiej oraz religii, wcześniej wykorzystywane przez carów oraz bolszewików. Analizy i wnioski Habilitantki w tym zakresie należy uznać za prawidłowe. Z jednym tylko zastrzeżeniem, iż agresja Rosji na Ukrainę w 2014 r. (i jej skutki) była w kolokwialnym ujęciu wykopaniem przez Moskwę ogromnej przepaści pomiędzy nie tylko państwami, ale również narodami. Niestety, we wcześniejszych rozważaniach Autorki, a zwłaszcza w jej badaniach ankietowych, nie znajdujemy respondentów narodowości rosyjskiej, którzy odpowiedzieliby na pytanie: jaki jest ich stosunek do państwa ukraińskiego, zarówno przed, jaki i po agresji. Zrozumiałe jest, że Habilitantka ze znanych nam względów nie mogła dotrzeć do mieszkańców Donbasu. natomiast na pozostałym obszarze wschodniej Ukrainy pozostała jeszcze dość liczna mniejszość rosyjska. Niewykluczone, że badania wśród tej grupy narodowościowej przyniosłyby ciekawe wyniki. Gdyby jednak nie udało się podjąć tego rodzaju badań, to należało poinformować o tym we wprowadzeniu do tego zagadnienia.

Autorka sporo miejsca poświęciła relacjom ukraińsko-węgierskim oraz mniejszości węgierskiej na Zakarpaciu. Jest to faktycznie kolejny po rosyjskim najważniejszy obszar konfliktogenny mający wpływ na bezpieczeństwo nie tylko tej części państwa, lecz całej Ukrainy, i to ze względu zarówno na: postać aktora sekurytyzującego, którym w tym wypadku są Węgry z aktualną polityką zagraniczną i historyczną, jak również mniejszość węgierską oraz samych Ukraińców. Ten niepokojący stan rzeczy pogłębiony jest przede wszystkim relacjami Budapesztu z Moskwą. Habilitantka doskonale odczytuje główne kierunki polityki narodowościowej Węgier pod rządami Orbana, który posiada znaczne poparcie społeczeństwa węgierskiego. Nie należy jednak zapominać, że węgierska diaspora chociaż finansowana przez Budapeszt, i mająca wśród swoich liderów skrajnych nacjonalistów, jest też mocno związana ze środowiskiem ukraińskim. Węgrów z Zakarpacia charakteryzuje pragmatyzm. Chociaż negatywnie przyjęli ustawę ukraińskiego parlamentu z 2017 r. o ograniczeniu nauki w językach mniejszości narodowych do poziomu podstawowego, to liderzy np. Węgierskiej Federacji Demokratycznej na Ukrainie, Związku Kulturalnego Węgrów Zakarpackich wykazywali daleko idącą powściągliwość. Bynajmniej

nie wynikało to z ich obawy i defensywnej polityki, lecz, jak już wskazano, był to wyraz czystego pragmatyzmu i poczucia jedności w tej małej ojczyźnie – regionalnej. Bezpieczeństwo Ukrainy może naruszyć ewentualnie retoryka i „przeciąganie liny ze strony budapesztańskiego rządu”. Jak słusznie zauważa Habilitantka, ze strony mniejszości węgierskiej państwu ukraińskiemu nie zagraża natomiast żadne potencjalne niebezpieczeństwo.

Rozdział ostatni pt. *Etnopolityka i jej uwarunkowania a bezpieczeństwo* (s. 445-501) ma charakter podsumowujący, zawierając konkluzje właściwe nie tylko dla rozdziału czwartego i piątego, ale i samego zakończenia recenzowanego dzieła. Rozwiązanie takie prowadzi do powtórzenia tych samych wniosków i ocen, z którymi czytelnik zetknął się już wcześniej. Różnica, z jaką się spotykamy w tym rozdziale i zakończeniu monografii jest taka, że Habilitantka przedstawiła swoje rekomendacje dla (zapewne) elit politycznych badanych państw, które według niej miałyby posłużyć do rozwiązania wielu problemów odnoszących się do kwestii narodowościowych i etnicznych. Z pewnością należy zgodzić się z Habilitantką, że w znacznym stopniu udało się Jej dokonać pewnej systematyzacji wiedzy dotyczącej uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych w kształtowaniu polityki etnicznej badanych państw. Co do kwestii przydatności badań prowadzonych przez Autorkę i ich wpływu na problematykę sekurytyzacji w odniesieniu do polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych na Białorusi, Ukrainie i w Mołdawii, to sądzę, że należałoby jednak wykazać więcej ostrożności w generowaniu wniosków oraz rekomendacji.

Treści zawarte w rozdziale generalnie koncentrują się na udowodnieniu wcześniej postawionych pytań badawczych i założonej hipotezy. Niewątpliwie należy się zgodzić z Habilitantką, że polityka narodowościowa (i etniczna) jest ściśle związana ze sferą bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa, zwłaszcza w odniesieniu do państw wielonarodowych, z dużymi i dobrze zorganizowanymi mniejszościami narodowymi lub etnicznymi. Implikuje ona zarówno stosunki społeczno-kulturowe, gospodarcze, prawne jak i samą politykę państwa. I z tym problemem, w mojej ocenie, Autorka poradziła sobie dobrze. Część wyeksponowanych przez nią rekomendacji jest jak najbardziej słuszna i wymagająca wdrożenia, aby rozpocząć trudny proces normalizacji stosunków narodowościowych, przynajmniej w odniesieniu do Ukrainy i częściowo również Mołdawii. Mam jednak spore wątpliwości: czy jakiegokolwiek rekomendacje zaproponowane przez dr M. Karolak-Michalską dotyczące relacji rosyjsko-ukraińskich mogą być wdrożone w życie po 2014 r.?

W odniesieniu do metodologicznej strony badań to należy przyznać, że Habilitantka nie popełniła jakichś rażących błędów. Pewną obawą napawają stosunkowo liczne uchybienia

w konstrukcji przypisów, o których już wcześniej wspomniałem. Nie wiem też do czego posłużyła Autorce metoda behawioralna wobec przewagi analizy (zwłaszcza, że dość często posługuje się ona metodą historyczną, o której nawet nie wspomniała w części metodologicznej). Niemniej należy docenić wysiłek Habilitantki, bowiem udaje jej się uniknąć sytuacji, w której czytelnik ma wrażenie nieadekwatności metody do paradygmatu, co daje podstawę sądzić, iż Autorka w mniejszym stopniu niż wynikałoby to z opisu we wprowadzeniu do książki, korzystała m.in. z metody systemowej. Tym samym, co warto podkreślić, Autorka w pewnym sensie „zabezpieczyła” się przed potencjalnymi zarzutami recenzentów, uwypuklając rozmaite problemy, na jakie napotyka badacz, który obrał taką właśnie drogę analizy, jaka zastosowana została w rozprawie habilitacyjnej.

Pewien niedosyt budzi natomiast niedoprecyzowanie samego tytułu. Dopiero po przeczytaniu wprowadzenia dowiadujemy się, że nie chodzi o większą lub w całościowym ujęciu grupę państw Europy Wschodniej, lecz tylko wyodrębnione kraje subregionu, czyli Białoruś, Ukrainę i Mołdawię. Konstrukcja i opis poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów są wynikiem jakiegoś autorskiego zamiaru, a nie zasad obowiązującej w konstrukcjach edytorskich. Struktura bibliografii budzi niedosyt, bowiem w metodologii nauk społecznych, zwłaszcza w odniesieniu do nauk o polityce i administracji, znajdujemy jasno sformułowane zasady podziału konstrukcyjnego. Autorka zastosowała trzy zasadnicze działy dla wykorzystanej w badaniach szeroko rozumianej literatury przedmiotu. Nie dokonała wyraźnego rozdzielenia pomiędzy dokumentami publikowanymi, niepublikowanymi, aktami prawnymi oraz pomiędzy artykułami a źródłami internetowymi/netografią. Wydaje się, że na tym etapie rozwoju naukowego ta umiejętność powinna być nawykiem.

Ponadto pewnym mankamentem pracy są powtórzenia treści i wniosków, do jakich dochodzi Autorka. W różnych miejscach w analizach pojawiają się podobne refleksje, bardzo podobne odniesienia do elementów wiążących politykę wobec mniejszości narodowych i etnicznych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem.

Podsumowując, osiągnięcie Habilitantki ma charakter dzieła stosunkowo oryginalnego i dającego podstawę sądzić, iż jest ona w stanie samodzielnie realizować działalność badawczą, choć jednocześnie Autorka nie ustrzegła się przed istotnymi mankamentami metodologicznymi, o których była mowa. Niemniej jednak książka Habilitantki jest warta lektury, ma ona także pewien potencjał bycia elementem naukowej dyskusji o polityce etnicznej i jej korelacjach z systemami bezpieczeństwa Białorusi, Ukrainy oraz Mołdawii.

III. Ocena pozostałych osiągnięć (dorobku naukowego) Habilitantki

Habilitantka wskazuje na łącznie 69 publikacji/artykułów (w tym jeden oddany do publikacji, dlatego też nie będzie rozpatrywany jako dorobek), które stanowią jej tzw. pozostałe osiągnięcia (oprócz głównego, czyli zrecenzowanej już powyżej publikacji, pt.: „Etnopolityka w państwach Europy Wschodniej. Implikacje dla bezpieczeństwa”). Przedmiotowy dorobek składa się z artykułów i rozdziałów w monografiach (odpowiednio: 16 i 53, przy czym w obu grupach jeden artykuł został wydany w 2010 r., czyli jeszcze przed obroną doktoratu), a także jednej monografii współautorskiej (napisanej z prof. z Andrzejem Wierzbickim - *Mniejszość rosyjska w etnopolityce państw Europy Wschodniej i Azji Centralnej*, Warszawa 2016) oraz dwóch monografii zbiorowych pod redakcją naukową, czyli: *Społeczno-gospodarcze aspekty bezpieczeństwa Polski. Wyzwania i zagrożenia*, pod red. M. Karolak-Michalska, E. Kopciuszewska, W. Petryk, Warszawa 2015 oraz *Zarządzanie i finanse w obliczu wyzwań współczesności*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2020, tom XXI, zeszyt 1 (przy czym, to ostatnie dzieło trudno jest zakwalifikować jako monografię pod redakcją).

Recenzowane publikacje zostały wydane głównie w Polsce i po polsku (poza kilkoma wyjątkami). Należy ten dorobek uznać za imponujący pod względem ilościowym. Zakres tematyczny oraz metody w publikacjach (które wynikają z opisów w Autoreferacie, a także z lektury samych publikacji) wskazują na sprawność Habilitantki w przedstawianiu wyników badań i analiz, choć w niektórych aspektach widać pewną tendencję do deskryptywności raczej niż analizy.

Łączna wartość punktowa dorobku Habilitantki, liczona dla jej 66 artykułów i rozdziałów (trzy z nich tj. dwa opublikowane przed doktoratem i ujęte w załączniku nr 4 – Wykaz osiągnięć naukowych stanowiący znaczący wkład w rozwój dyscypliny oraz jeden oddany do druku, lecz nie opublikowany do czasu złożenia wniosku i dokumentacji habilitacyjnej - w mojej ocenie nie powinien być brane pod uwagę w procesie recenzyjnym) według wytycznych opublikowanych przez MNiSW w grudniu 2019 r. wynosi 803 punktów. Uśredniając to ok. 31 punktów, jednak żaden z artykułów wskazanych przez Habilitantkę nie ma wartości 100 lub więcej punktów, wyjątek stanowi artykuł, który jak zaznaczyła Autorka miał się ukazać pod koniec 2021 r. w czasopiśmie „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” (wg listy MNiSW, 100 pkt.; faktycznie opublikowany: M. Karolak-Michalska, *The role of ethnopolitical processes in the states of the Eastern European subregion*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2021. T. VLVI, no. 3 s. 195-216).

Ten znaczący dorobek w większości jest jednak monotematyczny i w wielu artykułach w zawartości merytorycznej powiela wcześniejsze ustalenia Habilitantki. Aby nie być gołosłownym, podaję za przykład dwa artykuły, w których Autorka jako cele określiła: 1) czy mniejszości narodowe i etniczne w państwach Europy Wschodniej są obecne w strukturach władzy państwowej? 2) czy mniejszości narodowe i etniczne w państwach Europy Wschodniej podejmują aktywność w ramach partii i organizacji? 3) czy obecność i aktywność mniejszości w organach władzy, w partiach i organizacjach wpływa na zarządzanie etnopolityką i bezpieczeństwo państw subregionu? (M. Karolak-Michalska, *Rola procesów etnopolitycznych w zarządzaniu etnopolityką w państwach Europy Wschodniej*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2020 Tom XXI Zeszyt 1, s. 7) i 1) are national and ethnic minorities present in the power structures of Eastern European states? 2) are national and ethnic minorities in Eastern European states active through political parties and organisations? 3) does the presence and activity of minorities in authority bodies, political parties and organisations affect the security of the subregion’s states? (M. Karolak-Michalska, *The role of ethnopolitical processes in the states of the Eastern European subregion*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2021. T. VLVI, no. 3 s. 197). Podobne treści znajdujemy również w: M. Karolak-Michalska, *Ethnopolitical processes as determinants of ethnopolitical management in Eastern European countries in the context of sub-regional security*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2020 nr 14, s. 312.

Treści tych stosunkowo krótkich fragmentów są praktycznie identyczne. Z podobnymi przypadkami spotykamy się również w innych recenzowanych artykułach. Ponadto również w samej monografii znajdujemy fragmenty publikacji Habilitantki, które ukazały się w czasopiśmie i rozdziałach monografii. Dlatego też zapewnienia Autorki o nowatorskich treściach, jakie przedstawiła w swoim głównym osiągnięciu są sformułowane nieco na wyrost.

Ponadto należy podkreślić, iż w większości przypadków publikacje Habilitantki pojawiły się w krajowych czasopiśmie naukowych (o średnim zasięgu naukowym, z wyjątkiem m. in. czasopiśmie: „Przegląd Zachodni”, „Rocznik Integracji Europejskiej”, „Studia Wschodnieuropejskie”, „International Journal of Contemporary”) oraz w monografiach wydanych w Polsce.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż Habilitantka wykazała w przytaczanym Autoreferacie poza osiągnięciem naukowym przedstawionym w pkt. 2, że jej zainteresowania badawcze w okresie 2012-2021 koncentrują się wokół trzech obszarów badawczych:

- 1) mniejszości narodowe w systemach politycznych państw Europy Wschodniej i Azji Centralnej;
- 2) etnopolityka w państwach Europy Wschodniej;
- 3) oddziaływanie etnopolityki na bezpieczeństwo państw Europy Wschodniej.

Abstrahując od braku określenia, jakich państw dotyczą: 2 i 3 obszar badań, bowiem nie chodzi tutaj o wszystkie państwa Europy Wschodniej, lecz głównie o Rosję, Ukrainę, Białoruś i Mołdawię, to wydaje się, że właśnie przedmiotowe obszary, czyli 2 i 3 należałoby połączyć, a nie rozdzielać. W tym opisie zabrakło wydzielonego obszaru badań, którym zajmuje się (okazjonalnie) Habilitantka, czyli problematyką bezpieczeństwa Polski w szerszym kontekście regionalnym oraz kwestiami związanymi z szeroko rozumianym zarządzaniem. Należy się zgodzić, że dr M. Karolak-Michalska w podejmowanych badaniach nie zamyka się w wąskim obszarze, lecz go poszerza, co jest widoczne w publikacjach. Kolejne etapy rozwoju naukowego są wyraźnie nakreślone i z pewnością wartością dodatkową jest posiadanie przez Habilitantkę umiejętności takich jak: elastyczność i interdyscyplinarność.

Podsumowując, Habilitantka posiada imponujący dorobek, jeśli chodzi o publikacje w czasopiśmie i artykuły w monografiach, jednak ich wartość jest niejednoznaczna. Poza kilkunastoma artykułami wydanymi w ogólnopolskich i międzynarodowych czasopiśmie pozostałe praktycznie pozostają nieznanymi szerszemu odbiorcy. Należy jednak stwierdzić, iż zakres tematyczny dorobku wskazuje na dość szerokie spektrum zainteresowań Habilitantki oraz Jej sprawność w badaniu zróżnicowanych metodologicznie i merytorycznie kwestii.

IV. Konkluzje

Wziąwszy pod uwagę wszystkie powyższe aspekty recenzji dorobku Habilitantki, stwierdzam co następuje:

- Habilitantka przedstawiła jako główne osiągnięcie książkę pt. „Etnopolityka w państwach Europy Wschodniej. Implikacje dla bezpieczeństwa”, która, mimo wątpliwości, jakie budzą pewne jej aspekty metodologiczne, stanowi uniwersalizację wniosków badawczych oraz rekomendacji. Sposób zastosowania metod i technik badawczych we wciąż rozwijającym się obszarze badań nad polityką etniczną i jej związkami z szeroko rozumianym bezpieczeństwem państwa w ujęciu szkoły kopenhaskiej (niezwykle interesujący zabieg) są stosunkowo rzadkim przedmiotem badań w polskiej politologii. W związku z tym, wydaje się zasadne przekonanie, iż Habilitantka będzie potrafiła w miarę samodzielnie kontynuować badania o podobnym charakterze i zakresie. Jej warsztat metodologiczny wciąż powinien być rozwijany, jeśli Jej ambicją jest osiągnięcie takiego poziomu umiejętności i wiedzy, aby

dokonania Habilitantki budziły zainteresowanie nie tylko krajowego, ale także międzynarodowego środowiska naukowego.

- Habilitantka niestety nie posiada bogatego dorobku publikacyjnego. W bardzo nieznacznym stopniu dorobek ten został przedstawiony naukowemu środowisku międzynarodowemu w wysokopunktowanych publikacjach obcojęzycznych. Niemniej jednak, należy docenić zarówno ogólną liczbę punktów, jaka obrazuje ilość i w pewnym stopniu jakość publikacji Habilitantki, jak i fakt, iż popularyzowała ona wyniki swoich badań. Co wydaje się istotne, jej dotychczasowe publikacje były często jednoautorskie (z wyjątkiem jednej), co daje dobrą podstawę do przekonania o tym, iż może Ona się doskonalić i w przyszłości samodzielnie prowadzić ważne dla rozwoju dyscypliny badania. Znacznej uwagi wymaga też intensywna praca nad autorskimi opracowaniami, których deficyt jest aż nadto odczuwalny. De facto Habilitantka w swoim dorobku oprócz dzieła głównego jest współautorką tylko jednej monografii oraz współredaktorem zbioru monograficznego.

- Sylwetka naukowa i zawodowa Habilitantki oraz jej doświadczenie międzynarodowe wskazują na jej raczej umiarkowaną aktywność. Mankamentem jest brak współpracy z zagranicznymi jednostkami naukowymi. Niedostatkiem jest również stosunkowo skromne doświadczenie pracy w różnych zespołach badawczych, w szczególności bardzo niewielkie doświadczenie kierowania projektami badawczymi. Wydaje się jednak, iż w kontekście doświadczenia – Habilitantka spełnia podstawowe kryteria niezbędne do uzyskania tytułu doktor habilitowanej nauk społecznych w zakresie nauk o polityce i administracji wg ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 i 374).

Podsumowując, mimo krytycznych uwag i zastrzeżeń, zarówno co do dorobku Habilitantki, poza osiągnięciem głównym, jak i w stosunku do tegoż osiągnięcia, popieram wnioski o dopuszczenie Habilitantki do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Pragnę jednak podkreślić, iż moja ocena wynika głównie z faktu, iż Habilitantka przedstawiła książkę, która w mojej opinii wnosi pewien wkład w rozwój dziedziny i dyscypliny i daje podstawę sądzić, iż Habilitantka będzie potrafiła prowadzić samodzielne badania naukowe.

